

СОЛОВЕЙ Юлія Олександрівна,
аспірант кафедри дошкільної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

ЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДИРЕКТОРА В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено теоретичні аспекти проблеми емоційної культури директора в управлінні закладом дошкільної освіти. На основі аналізу науково-педагогічної літератури розглянуто сутність понять «емоційна культура», «компетентність», «емоційна компетентність», «емоційний інтелект». Визначено теоретичні аспекти емоційної культури директора закладу дошкільної освіти. Узагальнено компетенції емоційного інтелекту. Обґрунтовано значення емоційної культури директора в управлінні закладом дошкільної освіти. Схарактеризовано важливість емоційної культури директора, як складової, що допомагає налагодити ефективну взаємодію як з педагогічним колективом, так із батьками дітей закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: директор, керівник, емоція, емоційна сфера, культура, компетентність, компетенція, професійна діяльність, освіта, заклад дошкільної освіти, управління освітою.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство вимагає всебічного осмислення нових психологічних феноменів, в тому числі нагальності вивчення питання щодо сутності емоційної культури. Доцільність вивчення емоційної культури та дослідження емоційної сфери особистості зумовлено значенням емоцій у житті та діяльності людини.

Ефективність управління закладом дошкільної освіти (ЗДО) вирішальною мірою залежить від професійної компетентності його директора. Сьогодні, досить дієво може виступити індивідуальний потенціал особистості, а саме особливості емоційної культури директора. Емоційний стан директора закладу дошкільної освіти значно впливає на можливість реалізації духовного та професійного потенціалу педагогічного колективу та є однією з найважливіших сторін лідерського профілю керівника. Підвищення рівня емоційної культури директора закладу дошкільної освіти є актуальним не тільки для його професійного становлення, а й для особистого індивідуального розвитку.

Закономірності розвитку емоційної сфери особистості людини у своїх працях розглядали Б. Ананьєв, Г. Бреслав, А. Валлон, Л. Виготський, О. Запорожець, В. Зінченко, О. Леонтєв, В. Мясіщев, А. Ольшаннікова, С. Рубінштейн, А. Сухарьов, О. Тихомиров, О. Чебикін.

Варто зауважити, що досить актуальною є також проблема емоційного інтелекту, яка на сьогодні ґрунтується на наукових положеннях вітчизняних та зарубіжних учених (Р. Бар-Он, Д. Гоулмен, С. Дерев'янка, У. Джемс, Є. Ейдімтайте, Д. Карузо, С. Колот, К. Кордяліс, І. Лаєне, Дж. Мейер, П. Селовей, Н. Холл та інші учені).

До прикладу, науковець А. Валлон, зауважує, що здатність до психічного життя особистості людини, реалізується саме завдяки емоціям. В генезисі психічного життя емоції з'являються найпершими та «...здійснюють перші зв'язки людини з її соціальним середовищем і стають основою для формування намірів та розумових здібностей» [1, с. 120-123].

У працях Л. Виготського, О. Запорожця, В. Зінченка доведено, що емоції є не тільки однією із найважливіших психічних функцій, а виступають ядром у цілісному розвитку особистості людини.

Науковці У. Джемс та І. Ланге вперше у своїх працях пояснили природу емоцій з посиланням на фізіологічні процеси [9, с. 95]. Учені розкрили пряму залежність процесу розвитку емоцій від розвитку інших органів (Виникнення емоцій науковці пояснюють як наслідок зміни внутрішніх органів та скелетної мускулатури, що викликане відповідними стимулами) [3].

Мета статті – здійснити теоретичне обґрунтування значення емоційної культури в структурі професійної діяльності директора закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб різносторонньо розглянути дану проблему, слід, насамперед, дати відповідь на питання «Що таке культура?». Поняття «культура» сучасними фахівцями у галузі педагогіки та психології розглядається як сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості, а також установи і організації, що забезпечують їх функціонування. Водночас під культурою розуміють рівень оволодіння певною галуззю знань або діяльністю [2, с. 182].

Термін «емоційна культура» в психолого-педагогічній літературі розглядається як здатність особистості адекватно виявляти власні емоції і реагувати на емоції інших, керувати емоційним станом і емоційними реакціями на зовнішні і внутрішні впливи [12].

Керівник, який наділений такою здатністю, як емоційна культура, обов'язково є емоційно компетентним, тобто таким, який може контролювати свій емоційний стан в ситуаціях, які можуть виникнути при вирішенні різноманітних управлінських питань.

Відтак, компетентність сучасними фахівцями у галузі педагогіки та психології [13, с. 58-64], розглядається як володіння відповідними знаннями та здібностями, що дозволяють людині обґрунтовано судити про певну галузь та ефективно діяти в ній. В управлінській практиці термін «компетентність» застосовується також достатньо широко. Дослідники розглядають компетентність не тільки як засіб успішної професійної діяльності, але і як інструмент оптимізації взаємодії суб'єкта з об'єктом управління, необхідну умову розвитку закладу [5].

Поняття «емоційна компетентність» у психологічній науці визначається суміжно із близькими за значенням поняттями «емоційна зрілість», «емоційний інтелект», «емоційна гнучкість» тощо [6, с. 116].

Науковець Г. Юсупова трактує емоційну компетентність як конструкт, що відображає емоційну зрілість індивіда й узагальнює емоційні, інтелектуальні та регулятивні складові психіки, залучені до процесу досягнення професійних та особистісних цілей [14]. Натомість, науковець І. Матійків вважає, що поняття «емоційна компетентність» є здатністю особистості щодо оптимальної координації між емоціями і цілеспрямованою поведінкою [9, с. 45].

На нашу думку, така складова особистості людини, особистості директора ЗДО, як «емоційна компетентність» є ключовою характеристикою при співпраці з педагогічним колективом та в прийнятті управлінських рішень.

Наприклад, учена Ю. Крайнова, визначає емоційну компетентність як афективно-когнітивне явище, системну властивість особистості, а також виділяє наступні її складові: навички адекватної рефлексії, емоційної саморегуляції, оптимального рівня емпатії та експресивності [8, с. 197-201].

Такі складові, які вирізняє учена, ми вважаємо дотичними до управлінської діяльності директора закладу дошкільної освіти, адже не маючи адекватної рефлексії, емоційної саморегуляції, оптимального рівня емпатії директор ЗДО не зможе рівноцінно провадити свою діяльність.

Емоційна культура директора закладу дошкільної освіти визначає наявність його особистісних навичок, управління собою і соціальних (міжособистісних) навичок, управління стосунками з іншими людьми. До особистісних навичок науковці відносять усвідомлення власних емоцій, точну оцінку власних сильних сторін і можливостей, впевненість у власній обдарованості та почуття власної гідності, контроль над своїми емоціями, чесність і надійність, гнучкість, волю до перемоги, активність і оптимізм. Варто також відзначити виняткову важливість контролю над власними емоціями (зазвичай, негативними) і оптимізму (особливо в складних обставинах). Ці індивідуальні навички створюють і підтримують позитивну робочу атмосферу та цілісність закладу [3, с. 7].

Директор, який вправно вміє контролювати свої емоції з легкістю зуміє контролювати соціально-психологічний клімат у колективі та знаходити спільну мову з батьками. Для того, щоб якісно та об'єктивно оцінити соціально-психологічний клімат у колективі, директор ЗДО має ретельно проаналізувати, як його управлінська діяльність впливає на: устрій життя закладу, орієнтацію колективу на нову освітню парадигму, здатність педагогів реалізовувати особистісно орієнтовану модель дошкільної освіти, пріоритет діалогічної взаємодії всіх учасників освітнього процесу перед монологічною, надання допомоги дитині та підтримки її перед критичною оцінкою результатів. Визначити рівень взаємодії між працівниками ЗДО можна за характером їхнього спілкування й за такими показниками службових та міжособистісних стосунків, як: діловитість,

партнерство, доброзичливість, толерантність, довіра, взаємодопомога, плюралізм думок, розумна вимогливість, здорова конкуренція, спільна зацікавленість у досягненні високих кінцевих результатів педагогічного процесу. Взаємодія між директором та працівниками ЗДО, між працівниками ЗДО та батьками, безпосередньо між педагогічними працівниками, визначається за характером міжособистісного й ділового спілкування. Вивчаючи її, директор має спостерігати за безпосередніми контактами педагогів між собою та контактами з батьками. Спілкування з батьками має бути налаштоване на тісну взаємодію з ними, на партнерство у досягненні позитивних результатів освітнього процесу [11, с. 49-50; 59].

Виходячи з вищесказаного варто зауважити, що директор ЗДО, який має здатність пояснювати та контролювати власні емоції, а також розуміти емоції людей, які його оточують наділений такою особистісною складовою, як емоційний інтелект (Емоційний інтелект → Сприйняття емоцій + Використання емоцій + Розуміння емоцій + Управління емоціями).

Як зазначають учені, розробники моделі здібностей, Дж. Мейер, Д. Карусо, П. Селовой, емоційний інтелект проявляється в діяльності особистості через 15 компетенцій, а саме:

- самоповага (здатність поважати та приймати себе і свої вчинки);
- емоційне самоусвідомлення (вміння розуміти свої почуття та причини, що їх зумовили);
- асертивність (навичка виражати почуття, переконання, думки і конструктивно захищати свої права);
- незалежність (вміння думати і вирішувати за себе, обмежуючи вплив емоцій інших людей);
- самоактуалізація (прагнення реалізувати свій потенціал, досягнути поставленої мети);
- емпатія (здатність вміння співпереживати та бути чутливим до емоцій інших людей);
- соціальна відповідальність (вміння робити щось заради інших і разом з іншими, усвідомлено і згідно соціальних правил);
- міжособистісні відносини (вміння встановлювати і підтримувати емоційно взаємовигідні стосунки);
- стресовитривалість (здатність активно і позитивно протистояти стресогенним ситуаціям);
- контроль імпульсивності (здатність контролювати агресивність);
- реалістичність (навичка чітко розрізняти, що відбувається в дійсності «тут і зараз»);
- гнучкість (уміння пристосовувати свої думки, почуття і поведінку до нових умов і ситуації);
- вирішення проблем (здатність виявляти, визначати проблеми, а також знаходити ефективні шляхи їхнього вирішення);
- оптимізм (уміння бачити світлу сторону життя і зберігати цей позитив у будь-яких, навіть найважчих обставинах);
- щастя (уміння отримувати задоволення від життя; показник загального рівня емоційного інтелекту) [7, с. 176-177].

Розвиваючи та підвищуючи рівень емоційного інтелекту директор підвищує рівень своєї професійної компетентності, що у свою чергу допомагає розширювати кругозір співпраці та взаєморозуміння з педагогічним колективом та батьками.

Висновки. Отож, емоційна культура директора ЗДО, сприяє швидшому аналізу ситуацій, які потребують негайного вирішення в станах емоційного чи стресового напруження. Емоційна культура керівника сприяє досконалій орієнтації у власному емоційному світі, а звідси і адекватна взаємодія з навколишнім світом.

Натомість, емоційний інтелект директора закладу дошкільної освіти є проявом рівня його

професійної діяльності, що допомагає керівникові у вирішенні різних управлінських чи організаційних питань.

Список використаної літератури та джерел

1. Валлон А. Психическое развитие ребенка / А. Валлон. – Москва: Просвещение, 1967. – 196 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гузар О. М. Емоційне лідерство керівника загальноосвітнього навчального закладу : навчальний посібник / О. М. Гузар, К. В. Покотило. – Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
4. Джемс У. Психология / У. Джемс. – Москва: Педагогика, 1991. – 368 с.
5. Дуднева Ю. Е. Компетентність керівника як основа формування його іміджу / Ю. Е. Дуднева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2490/1/Dudneva%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>
6. Жданова І.В. Емоційна компетентність та шляхи її розвитку у працівників Національної поліції / І.В.Жданова, І.О.Бакуменко // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917– 2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – С.116
7. Корман М. М. Розвиток емоційного інтелекту та емоційної компетентності як передумова запобігання професійного вигорання / М. М. Корман // Вісник Національного університету оборони України. – 2012. - №4 (29). – С.176-177
8. Крайнова Ю. Н. Место санногенной рефлексии в структуре эмоциональной компетентности педагога / Ю. Н. Крайнова // Ярославский педагогический вестник. 2010. – №2. – С.197-201
9. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. Посібник / І. М. Матійків. – Київ: Педагогічна думка, 2012. – 112 с.
10. Психологический словарь / За ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – Москва: Педагогика Пресс, 1997. – 440 с.
11. Романюк І. А. Аналіз, планування, контроль як функції управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу / І. Романюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 280 с.
12. Формування емоційної культури учнів у виховній роботі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://studfiles.net/preview/2412420/page:17/>
13. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторский // Народное образование. – 2003. – №2. – С.58-64.
14. Юсупова Г. В. Состав и измерение эмоциональной компетентности : автореф. дис. на получение науч. степени канд. псих. наук / Юсупова Г. В. – Казань, 2006. – 20 с.

References

1. Vallon A. (1967) *Mental development of a child*. Moskva: Prosveshcheniye (in Russ.)
2. Goncharenko S.U. (1997) *Ukrainian Pedagogical Dictionary*. Kyiv: Lybid (in Ukr.)
3. Huzar O. M., Pokotilo K. V. (2016) *Emotional leadership of the head of a comprehensive educational institution*. Kyiv: DP «NVTs «Priorytety» (in Ukr.)
4. James W. (1991) *Psychology*. Moscow: Pedagogika (in Russ.)

5. Dudneva Yu. E. *Competence of the head as the basis for the formation of his image*. Retrieved from <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2490/1/Dudneva%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf> (in Ukr.)
6. Zhdanova I.V., Bakumenko I.O. (2017) Emotional competence and ways of its development at the employees of the National Police. *Preparation of law enforcement guards in Kharkiv (1917 - 2017): Sob. sciences Art. and abstract add. on sci.-practice. conf. to the 100th anniversary of the training of law enforcement guards in Kharkiv (Kharkiv, November 25, 2017) (Pidhotovka okhorontsiv pravoporyadku v Kharkovi (1917– 2017 rr.) : zb. nauk. st. i tez dop. na nauk.-prakt. konf. do 100-richchya pidhotovky okhorontsiv pravoporyadku v Kharkovi (m. Kharkiv, 25 lystop. 2017 r.), 116 (in Ukr.)*
7. Korman M. M. (2012) Development of emotional intelligence and emotional competence as a precondition for the prevention of professional burnout. *Bulletin of the National Defense University of Ukraine (Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrayiny)*, 4 (29), 176-177 (in Ukr.)
8. Kraynova, Yu.N. (2010) Place of sannogenic reflection in the structure of the teacher's emotional competence. *Yaroslavl Pedagogical Gazette (Yaroslavskiy pedagogicheskii vestnik.)*, 2, 197-201 (in Russ.)
9. Matiykov I.M. (2012) *Training of emotional competence: teaching method*. Manual Kyiv: Pedahohichna dumka (in Ukr.)
10. Zinchenko V.P., Meshcheryakova B.G. (1997) *Psychological dictionary*. Moscow: Pedagogika Press (in Russ.)
11. Romanyuk I.A. (2014) *Analysis, planning, control as a function of managerial activity of the head of a preschool educational institution*. Ternopil: Mandrivets (in Ukr.)
12. Formation of emotional culture of students in educational work. Retrieved from <https://studfiles.net/preview/2412420/page:17/> (in Ukr.)
13. Khutorskoy A.V. (2003) Key competencies as a component of the personality-oriented educational paradigm. *Public Education (Narodnoye obrazovaniye)*, 2, 58-64 (in Russ.)
14. Yusupova G.V. (2006) *Composition and measurement of emotional competence: author. dis. to receive scientific degree of cand. psycho. sciences*. Kazan (in Russ.)

Solovey Y. Importance of the emotional culture of the director in the management of pre-school education institutions

Introduction. Modern society requires a comprehensive reflection on new psychological phenomena, including the urgency of studying the issue of the essence of emotional culture. The expediency of studying the emotional culture and studying the emotional sphere of personality is due to the importance of emotions in human life and activities. The effectiveness of the management of a pre-school institution depends to a large extent on the professional competence of its director. Today, the individual potential of the individual, namely, the peculiarities of the director's emotional culture, can be very effective. The emotional state of the director of the institution of preschool education significantly influences the possibility of realizing the spiritual and professional potential of the teaching staff and is one of the most important aspects of the leader's profile of the head. Increasing the level of emotional culture of the director of the institution of preschool education is relevant not only for his professional development, but also for personal development of the individual.

Purpose to carry out theoretical substantiation of the value of emotional culture in the structure of the professional activity of the director of the institution of preschool education.

Methods - general science (study of literature, dissertation, analysis, synthesis, induction, deduction, generalization, classification, comparison).

Results. Substantive theoretical aspects of the problem of emotional culture of the director in the management of the institution of preschool education are considered. On the basis of the analysis of scientific and pedagogical literature, the essence of the concepts of "emotional culture", "competence",

"emotional competence", "emotional intelligence" is considered. The theoretical aspects of the emotional culture of the director of the institution of preschool education are determined. The competence of emotional intelligence is generalized. The importance of the director's emotional culture in the management of the institution of preschool education is substantiated. The importance of the emotional culture of the director as an ingredient is described, which helps to establish effective interaction with both the pedagogical team and the parents of the children of the institution of preschool education.

Conclusion. The emotional culture of the director of the institution of preschool education, promotes a faster analysis of situations that require an immediate solution in conditions of emotional or stressful stress. The emotional culture of the leader promotes a perfect orientation in his own emotional world, and hence an adequate interaction with the outside world. Instead, the emotional intelligence of the director of the institution of preschool education is a manifestation of his professional level of activity, helping the manager in solving various managerial or organizational issues.

*Одержано редакцією 10.09.2018
Прийнято до публікації 17.09.2018*